

A külügyes munka színe és fonákja

Bába Iván – Sáringer János (főszerk.): *Új diplomáciai lexikon I–II.* Budapest: Kairosz, 2021. 1040 o.
https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2022.1.13

Az Új diplomáciai lexikon megalkotásának célja

Diplomaták visszaemlékezéseinek olvasása közben időről időre felmerül, hogy a külügyesek munkája mind bel-, mind külföldön a legösszetettebbek egyike, de ezt eddig inkább csak sejteni lehetett, mint pontosan tudni. Most viszont, hogy a Külgazdasági és Külügyminisztérium erkölcsi és anyagi támogatásával elkészült és megjelent az Új diplomáciai lexikon, egzakt módon is információt kaphatunk arról, hogy milyen feladatokkal töltik idejüket a minisztériumi munkatársak.

A számok magukért beszélnek. A kötet száz főt is meghaladó szerzői gárdája több mint kétezer szócikkben foglalta össze a legfontosabb tudnivalókat, a szerkesztőbizottság pedig mindezt két kötetbe és tizennégy fejezetbe rendezve adta közre. A könyv teljes terjedelme meghaladja az ezer oldalt és a 3,5 millió leütést. Ám ez csak egy szűk – elsősorban a joganyag és a nemzetközi szokásjog feldolgozásán alapuló – keresztmetszet, a régióként eltérő egyéb feladatok ugyanis olyan sokrétűek és színesek, hogy azoknak még a számbavételére sem lehet vállalkozni.

Az Új diplomáciai lexikon tehát elsősorban iránytű, amely egyszerre szól az érdeklődőkhöz – legyenek azok vizsgálóra készülő egyetemi hallgatók vagy a külügyi munka rejtelmeiben elmélyedni kívánó laikusok – és a szakmabeliekhez. Általános tájékoztatást nyújt a diplomáciai munka szakterületeiről, valamint rávilágít az azok közötti vagy azokon belüli – közeli vagy távolabbi – összefüggésekre. Innét nézve a kötet célja, hogy kézikönyv legyen, amelyet a szakember vagy a laikus azonnal a kezébe vehet, ha egy konkrét kérdéssel kapcsolatban a napi sajtóban írtaknál többre kíváncsi. Ugyanakkor adattárként

és lexikonként is működik – ami különösen igaz a mostani, bővített kiadásra –, ennek érdekében külön fejezetben található a magyar külügyminiszterek és ismert magyar diplomaták rövid életrajza, valamint – országleírások formájában – az egyes relációk (193 ország!) alapvető adatai.

Az Új diplomáciai lexikon előzményeiről

Fontos hangsúlyozni, hogy a jelen elemzés fókuszában álló kötet a külügyi munka jellegzetességeinek az átfogó bemutatására törekvő kézikönyvek sorában a harmadik a Külügyminisztérium 1918-as megalakulása (*Wolters Kluwer*, 1918) óta.

Kronológiailag a legkorábbi a Jónás Endre és Szondy Viktor nevével fémjelzett, ám a valóságban egy kisebb szakértői csapat által összeállított Diplomáciai lexikon volt (Jónás és Szondy, 1947). Miután külügyes szakemberek írták, a kötet elsősorban gyakorlati szempontok alapján készült.¹ Bár a tartalma a kommunista hatalomátvétel miatt rövid időn belül elévült, az érdemei között említhetők az alapos, a magyar diplomácia igényeinek megfelelően elkészített országleírások, illetve az egyes fogalommeghatározások. Ez utóbbiak azért számítanak jelentősnek, mert akkoriban a mainál jóval kisebb volt a kodifikált joganyag szerepe, így a kiadvány számos esetben voltaképpen a 20. század első felében kialakult szokásjogot rögzítette és őrizte meg az utókor számára.

A jelentős személyi és szervezeti változások, az új külügyes állomány kiképzése nyomán azonban az új rendszerben is rövid időn belül felmerült az igény egy új, ám ideológiailag rendszerkonform lexikon összeállítására. A feladatot végül a Magyar Tudományos Akadémia kapta meg,

1 A gyakorlatorientált szemléletmódját jól tükrözi a kötet hosszú alcíme is: „A magyar törvények és rendeletek nemzetközi vonatkozásai, a nemzetközi jog, nemzetközi magánjog és nemzetközi büntetőjog általános elvei, külügyi igazgatás, Magyarország által kötött jogi és gazdasági vonatkozású nemzetközi szerződések, a külállamok szervezetére és gazdasági életére, valamint a külkereskedelmi forgalomban szerepet játszó terményekre és külkereskedelmi forgalomban szerepet játszó terményekre és nyersanyagokra vonatkozó ismeretek”.

ahol – elsősorban történészek és jogászok bevonásával – egy alapvetően elméleti jellegű kézikönyv készült el (Hajdu, 1959).² Néhány évvel később pedig megjelent a „marxista frazeológiától” jórészt mentesített, bővített és átdolgozott kiadása is (Hajdu, 1967), és azt használták egészen a rendszerváltozásig mind a felsőoktatásban, mind a gyakorlati képzés során.

Az Új diplomáciai lexikon, illetve elődje, a Diplomáciai lexikon (Bába, 2018) elsősorban abból a felismerésből született, hogy a korábbi kézikönyv (Hajdu, 1967) anyaga egyrészt elavult, másrészt pedig szinte teljes mértékben nélkülözte a gyakorlat, valamint a külügyes minták és hagyományok ismertetését.³ A Diplomáciai lexikon Bába Iván vezette szerkesztőbizottsága tehát egy, a gyakorlatot és az elméleti háttérrel egyaránt bemutató lexikon elkészítésében gondolkodott. A munka 2016–2018 között, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, valamint a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával és a Nemzeti Közszerzői Egyetem részvételével folyt. A több mint hétszáz oldalas kiadvány szerzőinek a többsége külügyes vagy volt külügyes szakember, oktató, illetve kutató volt, akik a joganyag mellett – jogalkalmazóként vagy kodifikátorként – a gyakorlatot is alaposan ismerték. A kötet – a diplomataportrék elkészítésével – nagy hangsúlyt fektetett a magyar diplomáciai hagyományok megjelenítésére és ápolására.

A Diplomáciai lexikon a megjelenését követően nagy érdeklődést keltett, a nyomtatott példányok rövid idő alatt elfogytak: a kiadványt a gyakorlatban és az oktatásban egyaránt hasznosítani tudták. Erre való tekintettel merült fel egy új kiadás gondolata, amelynek megjelenését a szerkesztőbizottság a szöveg átdolgozására és bővítésére is fel kívánta használni.

2 Az ismertetését ld. bővebben: Bokorné, 1961.

3 A Diplomáciai lexikon ismertetését ld. bővebben: Bucsi, 2021.

Az Új diplomáciai lexikon szerkezete

Az Új diplomáciai lexikon szerkezete megegyezik a Diplomáciai lexikonéval. A klasszikus területek (diplomáciai kapcsolatok, protokoll, konzuli igazgatás, biztonságpolitika stb.) már abban kiegészültek a külügyi területen a közelmúltban végbement változásoknak megfelelő szócikkekkel (például: kulturális diplomácia, nemzetközi sportkapcsolatok). Az új kiadás két fejezettel – a nemzetpolitikával és az országleírásokkal – bővült, de jelentősen gyarapodott a konzuli igazgatásról, valamint a magyar diplomatákról szóló részek terjedelme is.

Az Új diplomáciai lexikon tizennégy fejezetre tagolódik. A „Diplomáciai kapcsolatok” témafelelőse Sáringer János, a „Nemzetközi jog, nemzetközi szervezeteké” Baller Barbara volt. A „Külügyi igazgatás” rész szerkesztője Lemák Ella, míg a „Konzuli igazgatásé” F. Tóth Gábor. A „Protokoll” Bába Iván, a „Kisebbségvédelem és nemzetpolitika” Gyuresík Iván keze alatt készült. Az „Európai Unió” Ferkelt Balázs, a „Biztonságpolitika” Balogh István, a „Nemzetközi gazdasági kapcsolatok” rész elkészítése Becsey Zsolt felelőssége volt. A „Kulturális diplomácia” Csernus Sándor, a „Nemzetközi sportkapcsolatok” Janzsó János, „Magyarország diplomáciai kapcsolatai” pedig Sáringer János kollégáinak a munkáját dicséri. „Magyarország külügyminiszterei” és a „Magyar diplomaták” fejezetet Soós Viktor Attila és társai állították össze.

A két főszerkesztő (Bába Iván és Sáringer János), illetve a szerkesztőbizottság⁴ az Új diplomáciai lexikon esetében is ragaszkodott a korábban már bevált, többkörös lektoráláshoz, vagyis a szerzők által elkészített szócikkeket először az adott fejezet témafelelősenek, majd a szakmai főszerkesztőnek is jóvá kellett hagynia. A munkafolyamatban a szerkesztőbizottság – a jelenleg általánosnak számító gyakorlattól eltérően – valódi szerepet kapott, ugyanis a főszerkesztők és a témafelelősök az összes koncepcionális kérdést a szerkesztőbizottsági üléseken vitatták meg és véglegesítették. Mindezt azért fontos

4 Elnöke: Németh Zsolt; alelnöke: Marinovich Endre; tagjai: Balogh Csaba, Gazdag Ferenc, Nagy József Zsigmond, Sztáray Péter.

hangsúlyozni, mert a kiadvány rengeteg munka gyümölcse: az Új diplomáciai lexikon minden egyes szócikke mögött jelentős anyaggyűjtés, szintetizálás, számtalan strukturális és stilisztikai vita áll, és a készítése során az anyagot több szempontból és több szinten vizsgálták meg.

A mintegy kétéves munka végeztével, 2021 elején jóváhagyott szöveg elsődleges címzettjei az érdeklődő laikusok, ezért a szócikkek megfogalmazása egyszerű, és csak a legszükségesebb esetben találhatóak bennük idegen szavak és kifejezések.⁵ A másodlagos célközönsége – az újrászervezett külügyi képzésekre is tekintettel – a tanulók és az egyetemi hallgatók, „akik nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő tanulmányokat folytatnak, diplomáciai pályára készülnek” (Bába és Sáringer, 2021. I. 9. o.). A harmadik célcsoportot pedig a közigazgatásban dolgozó szakemberek képezik, „akik ismereteiket, tudásukat mélyíteni” (Bába és Sáringer, 2021. I. 9. o.) vagy aktualizálni szeretnék.

Tovább lépési lehetőségek

Az Új diplomáciai lexikon – a Diplomáciai lexikon második, bővített és átdolgozott kiadása – átfogóan mutatja be a külügyi munka legfontosabb részterületeit, illetve azokon belül szócikkekre bontva ismereti a feladatokat, fogalmakat és ügýtípusokat. A lexikon szerkezete jól áttekinthető, nyelvezete egyszerű, a szócikkek és a rájuk történő utalások könnyen értelmezhetőek. A kötetet ennek köszönhetően – a főszerkesztők szándékának megfelelően – valószínűleg mind az elméleti, mind a gyakorlati munkában gyakran hivatkozzák majd, és a rendszerváltozás utáni magyar diplomatanemzedék munkájának összegzéseként a későbbi generációk is mintaként fognak rá tekinteni.

A könyvvel kapcsolatos egyetlen sürgető feladat egy jó minőségű angol fordítás elkészítése lehetne, amelyet hazánk valamennyi relációjának a külügyminisztériumába, külügyi intézetébe, nemzeti könyvtárába, illetve – ahol működik – diplomáciai akadémiájára érdemes

⁵ Ezért írják a főszerkesztők, hogy a „legtöbb szócikk megértéséhez nincs szükség az átlagos középiskolai műveltségnél mélyebb tudásra” (Bába és Sáringer, 2021. I. 9. o.).

lenne megküldeni.⁶ Az Új diplomáciai lexikon elkészülte ugyanis nemcsak belföldön számít jelentős mérföldkönek, hanem az országhatáron túl is méltóan tudná bemutatni a magyar külügyes szakmát és tudományos elitet.

Domaniczky Endre

Irodalomjegyzék

Wolters Kluwer (1918). 1918. évi V. néptörvény az önálló magyar külügyi igazgatásról. A letöltés ideje: 2022. március 28. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91800205.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>.

Jónás Endre és Szondy Viktor (1947). *Diplomáciai lexikon*. Budapest: Kulcsár Andor.

Hajdu Gyula (szerk.) (1959). *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bokorné Szegő Hanna (1961). A „Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon” vitája a Magyar Tudományos Akadémián. *MTA Társadalmi-történeti Tudományok Osztályának Közleményei, 1–3*. 213–223.

Hajdu Gyula (szerk.) (1967). *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bába Iván (főszerk.) (2018). *Diplomáciai lexikon*. Budapest: Éghajlat.

Bucsi Anikó (2021). A Diplomáciai lexikon 2018-as (első) kiadásáról. *Külügyi Műhely, 2*. 249–254.

Bába Iván és Sáringer János (főszerk.) (2021). *Új Diplomáciai Lexikon I–II*. Budapest: Kairosz.

6 Megfontolandó továbbá (akár rövidített formában) egy kínai fordítás elkészítése is, de csak akkor, ha az a kontinensnyi ország valamennyi, nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó egyetemére, illetve nagyobb jogi könyvtárába szétküldhető lenne.